

Методичні вказівки

до проведення практично-семінарських занять
з дисципліни
«Природні ресурси України»

ПРАКТИЧНІ РОБОТИ

Практична робота №1. КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Завдання. Користуючись конспектом лекцій письмово в зошиті для практичних робіт:

1. Розкрити зміст категорії «природні ресурси».
2. Навести приклади використанн природних ресурсів у господарстві.
3. Користуючись додатком у вигляді таблиці зробити класифікацію природних ресурсів (з прикладами)

Таблиця

Види природних ресурсів	Класифікація природних ресурсів														
	За відношенням до природних систем						За господарським використанням								
	За належністю до природних систем	За відношенням до природних систем	За видом і тривалістю кругообігу	За характером розміщення на поверхні Землі	За можливістю переміщення по території	За видами	За територіальною належністю	За вичерпністю	За поновленням	За напрямком використання	За рівнем вичерпності	За можливістю використання	За характером використання	За якістю	За впливом на НПС
Приклади															

Додаток. виходячи з належності, відношення до природних систем, а також їх розміщення, природні ресурси поділяються на такі групи:

1) за ознакою належності до природних систем: космічні (проміння, метеорити), планетарні (геліоенергія, гравітаційна енергія), ресурси Землі (атмосфера, гідросфера, літосфера та її елементи);

2) за відношенням до природних систем: елементи природних систем (мінерали, ґрунти, види рослин і тварин тощо) та результати їх функціонування (поліпшення родючості ґрунтів, приріст біологічної маси, зростання поголів'я та маси тварин тощо). Проте останні важко віднести до чисто природної класифікації, оскільки вони показують результати взаємодії природи з суспільством;

3) за видом і тривалістю кругообігу: у довготривалому кругообігу (космічний, геологічний) і в короткотривалому (біологічний кругообіг води);

4) за характером розміщення на поверхні землі: приблизно рівномірно розподілені (атмосфера, біосфера) та зосереджені (гідросфера, літосфера та їх елементи);

5) за можливістю переміщення по території: природні ресурси, що переміщуються природно (повітряні маси, вода, тварини), та такі, що не переміщуються (рослини);

6) за видами: мінеральні, кліматичні, водні, земельні, лісові, рекреаційні тощо.

Зважаючи на господарське використання природних ресурсів, вони поділяються на такі групи:

1) за територіальною належністю: світові (глобальні) та національні (пов'язані з певною територією);

2) за вичерпністю: всі природні ресурси діляться на вичерпні та невичерпні.

Вичерпні природні ресурси своєю чергою діляться на відтворювані та невідтворювальні. Невідтворювальні ресурси у разі їх добування і використанні не відтворюються природою чи відновлюються в строки, значно довші порівняно із

швидкістю їх використання. До невідтворювальних ресурсів належать багатства надр (горючі копалини, металічні та неметалічні корисні копалини). Використання цих ресурсів можливе тільки один раз, і воно неминуче призводить до виснаження їх запасів. Поповнення цих запасів або відбувається дуже повільно, або взагалі неможливе, бо відсутні умови, за яких вони виникли багато мільйонів років тому. За раціонального використання ресурсів надр ними можна користуватися довгий час. До відтворювальних ресурсів належать ґрунти, рослинність, тваринний світ, а також деякі мінеральні ресурси, наприклад, солі, що осідають в озерах і морських лагунах тощо. Вони можуть відтворюватися в природних процесах і підтримуватися у деякій постійній кількості, визначеній рівнем їх щорічного відтворення і споживання.

Невичерпними називаються природні ресурси, існування яких необмежене часом. До невичерпних природних ресурсів відносяться кліматичні і гідрологічні, сонячна енергія, дощові опади, кінетична енергія вітру і морського прибою, потенційна енергія рік і морських припливів, вода як речовина і засіб транспортування. За будь-якого інтенсивного споживання їх кількість не зменшується, чи зменшується настільки мало, що ця величина на практиці ігнорується;

3) *за поновленням*: поновлювальні (біологічні), частково поновлювані або ті, що залучаються у повторне використання (сировинні), непоновлювані (горючі копалини). До групи *частково поновлювальних* природних ресурсів належать торф, самоосадні солі, ґрунти, ресурси деревини, темпи поновлення яких значно відстають від темпів експлуатації. *Непоновлювані* природні ресурси — це природні ресурси, що самоневідновлюються після їх використання або відновлюються протягом дуже тривалого часу. До них належить більшість корисних копалин (руди, нафта, природні горючі гази, вугілля, горючі сланці, ядерна енергія поділу урану та термоядерна, мінеральні та будівельні матеріали тощо);

4) *за напрямком використання*: паливно-енергетичні, мінерально-сировинні, продовольчі та ін;

5) *за рівнем вичерпності*: прогнознi, виявлені, детально вивчені;

6) *за можливістю використання*: недоступні, резервні, можливі для використання, й ті, що використовуються;

7) *за характером використання*: одноцільового (сировинні) та багатоцільового використання (лісові, водні, земельні);

8) *за якістю*: кожний вид природних ресурсів поділяється на класи, групи, типи та інші класифікаційні одиниці;

9) *за впливом виробництва*: ті, що зазнають шкідливого впливу (біологічні), зазнають невеликого впливу (гідросфера, атмосфера, поверхня літосфери), не зазнають впливу (глибинна частина літосфери).

Практична робота №2. ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ ГОСПОДАРСТВА

Завдання. *Користуючись конспектом лекцій письмово в зошиті для практичних робіт:*

1. Розкрити зміст категорії «природокористування».

2. Перелічити головні види впливів на НПС, навести приклади.

3. У вигляді таблиці зробити оцінку (в балах) впливу на НПС окремих галузей (10 – катастрофічний вплив; 8 – дуже сильний вплив; 6 – сильний вплив; 4 – значний вплив; 2 – незначний вплив; 0 – шкідливо не впливає)

4. Зробити рейтинг галузей.

Практична робота №3. ОЦІНКА ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ МІНЕРАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ

Завдання. Користуючись конспектом лекцій письмово в зошиті для практичних робіт:

1. Скласти таблицю забезпеченості окремих областей мінеральними ресурсами.
2. На контурну карту України нанести головні родовища і басейни корисних копалин.
3. Зробити рейтинг областей за рівнем забезпеченості мінеральними ресурсами.

Практична робота № 4: Мінерально-сировинні ресурси України.

Завдання: використовуючи набуті теоретичні знання, дані таблиці та атласу на окремих контурних картах України нанести корисні копалини, використовуючи класифікацію мінеральних ресурсів за видами таким чином:

1. Нанести на контурну карту рудні ресурси.
2. Нанести на контурну карту паливно-енергетичні ресурси.
3. Нанести на контурну карту нерудні ресурси.

Вид корисних копалин	Назва басейну, родовища	Місце розташування
І. Паливно-енергетичні ресурси		
Кам'яне вугілля	1. Донецький басейн	1. Луганська обл. 2. Донецька обл. 3. Дніпропетровська обл. 4. Харківська обл.
	2. Львівсько-Волинський басейн	1. Львівська обл. 2. Волинська обл.
Буре вугілля	1. Дніпровський басейн	
	1. Синельниківське, Павлівське.	1. Дніпропетровська обл.
	2. Семенівсько-Александрійське.	2. Кіровоградська обл.
	3. Козацьке, Олександрівське	3. Черкаська обл.
	4. Андрушівське,	4. Житомирська.
	5. Орхівське	5. Запорізька обл.
	2. Карпатський район Ільницьке	1. Закарпатська обл.
Нафта та природний газ	1. Дніпровсько-Донецька нафтогазоносна область	
	Гнідинцівське, Лесяківське, Прилуцьке,	Чернігівська обл.
	Качанівське, Анастасієвське, Рибальське.	Сумська обл..
	Яблунівське, Глинсько-Розбишівське, Решетняківське	Полтавська
	Шебелинське, Кегичівське, Єфремівське, Західно-Хрестищенське.	Харківська обл..
	Багацьке, Перещепинське	Дніпропетровська обл.
	2. Причорноморсько-Кримська нафтогазоносна провінція – Керченське, Стрілецьке (шельф Азовського моря), Джанкойське, Глібовське, Задорненське (територія півострова), Голіцинське, Штормове (Шельф Чорного моря)	1. АР Крим
	3. Карпатська нафтогазоносна провінція	
	Бориславське, Старосамбірське, Дашавське.	Львівська обл.
	Надвірнянське, Битків-Бабчинське, Косівське, Гринівське, Долинське.	Івано-Франківська обл.
Солотвинське.	Закарпатська обл.	
Торф	1. Полісся	1. Волинська обл. 2. Рівненська обл. 3. Житомирська обл. 4. Сумська обл.
	2. Лісостеп – Ординське, Замглайське, Брюховецьке.	1. Київська обл.. 2. Черкаська обл.. 3. Хмельницька обл..

II. Рудні ресурси		
<i>II.1. Руди чорних металів</i>		
Залізна руда	1. Криворізький залізорудний басейн	1. Дніпропетровська обл. 2. Кіровоградська обл. 3. Миколаївська обл.
	2. Кременчуцький залізорудний район	1. Полтавська обл.
	3. Керченський залізорудний басейн	1. АР Крим
	4. Білозерський залізо - рудний район	1. Запорізька обл.
	5. Приазовські род-ща залізних руд 1. Маріупольське, 2. Куксунгурське	1. Донецька обл. 2. Запорізька обл.
Хромові руди		1. Кіровоградська обл.
Марганцеві руди	1. Придніпровський марганцеворуд-ний басейн	1. Запорізька обл. 2. Кіровоградська обл. 3. Івано – Франківська обл.
	2. Нікопольський район	1. Дніпропетровська обл.
	3. Великотокмацький марганцево-рудний район	2. Запорізька обл.
<i>II.2. Руди кольорових металів</i>		
Алюмінієві руди (боксити)	1. Смілянське родовище	1. Черкаська обл.
	2. Високопільське родовище	1. Дніпропетровська обл. 2. Херсонська обл.
	3. Закарпаття і Приазов'я – 1. Березівське, Біганське, 2. Калініно – Шевченківське.	1. Закарпатська обл. 2. Донецька обл.
Нікелєві руди	1. Побузькі родовища – Липовеньківське, Капітанівське, Дерен-юське	1. Кіровоградська обл.
	2. Сухотівське родовище, Девладівське родовище .	2. Дніпропетровська обл.
Мідні руди	1. Рафалівське родовище міді	1. Рівненська обл.
Золото	1. Мужівське родовище золота	1. Закарпатська обл. 2. Кіровоградська обл. 3. Донецька обл. 4. Дніпропетровська обл. 5. Одеська обл.
Титанові руди	1. Іршанське родовище – 2. Самотканське	1. Житомирська обл. 2. Дніпропетровська обл.
Свинцево – цинкові руди	1. Біганське родовище	1. Закарпатська обл.
Ртутні руди	1. Микитівське родовище 2. Вишківське родовище	1. Донецька область. 2. Закарпатська область. 1.
Магній	1. Калуське родовище калійно-магнієвих солей	1. Івано-Франківська обл.
III. Нерудні ресурси		
<i>III.1. Хімічна сировина</i>		
Калійні солі	1. Стебник, Борислав 2. Калуш	1. Львівська обл. 2. Івано-Франківська обл.
Кухонна сіль	1. Слов'янськ, Артемівськ 2. Сиваське, Сакське, 3. Солотвинське	1. Донецька обл. 2. АР Крим 3. Закарпатська обл.
Фосфорити	1. Ізюмське 2. Кролівецьке 3. Жванське 4. Осиківське	1. Харківська обл. 2. Сумська обл. 3. Вінницька обл. 4. Донецька обл...
Сірка	1. Яворівське 2. Новороздольське	Львівська обл.

	3. Немирівське	
III.2. Нерудна сировина для металургії		
Вогнетривкі глини	1. Часовоярське, Веселівське 2. Пологівське 3. Обознівське	1. Донецька обл. 2. Запорізька обл. 3. Кіровоградська обл.
Флюсові вапняки	1. Кадиківське, Песилераське; 2. Новотроїцьке, Оленівське, Північно-Шевченківське, Каракупське.	1. АР Крим; 2. Донецька обл.
Доломіти	1. Родниківське, Стилівське; 2. Кузинське	1. Донецька обл. 2. Закарпатська обл.
Піски формувальні	1. Пологівське, Орхівське; 2. Вишнівське.	1. Запорізька обл. 2. Харківська обл.
III.3. Будівельна сировина		
Каолінові глини	1. Дубровське, Буртинське, Майдан-Вільське, Великогадоминецьке 2. Просянівське 3. Турбівське, Глуховецьке, 4. Новоселицьке 5. Володимирське, Балка Біла	1. Житомирська обл. 2. Дніпропетровська обл. 3. Вінницька обл. 4. Черкаська обл. 5. Донецька
Мрамур	1. Великокаменецьке, Требушанське, 2. Білгород-Дністровське 3. Новопавлівське	1. Закарпатська обл.; 2. Одеська обл.; 3. Донецька обл.; 4. Житомирська обл.
Облицювальне каміння (Граніт, габбро, лабрадорит)	1. Сліпчицьке, Ємельянівське, Головинське, Коростишівське. 2. Ясногірське, Клесівське. 3. Кудашівське, Токівське. 4. Богуславське. 5. Жежелівське, Тиврівське.	1. Житомирська обл. 2. Рівненська обл. 3. Дніпропетровська обл. 4. Київська обл. 5. Вінницька.
Крейда	1. Новгород-Сіверське. 2. Шебелинське. 3. Краматорське. 4. Здолбунівське.	1. Чернігівська обл. 2. Харківська обл. 3. Донецька. 4. Рівненська.
III.4. Технічна сировина		
Озокерит (гірський віск)	1. Трускавець 2. Борислав	1. Львівська обл. 2. Прикарпаття
	1. Олександрія 2. Бовтиське	1. Кіровоградська обл.
Графіт	1. Заваллівське 2. Троїцьке	1. Кіровоградська обл. 2. Запорізька область..
Уран	1. Жовтоводське 2. Смолінське	1. Дніпропетровська обл. 2. Кіровоградська обл.

ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема №1.

План: *1.Зміст категорії «природні ресурси». 2.Значення природних ресурсів для господарства. 3. Види природних ресурсів.*

Тема №2

План: *1.Визначення природно-ресурсного потенціалу. 2.Структура ПРП. 3.Кількісна та якісна оцінка ПРП. 4.Раціональне використання ПРП.*

Тема №3

План: *1. Концепція геосистем. 2. Концепція геотехсистем. 3. Концепція «вплив – зміни – наслідки». 4. Концепція сталого розвитку.*

Тема №4

План: *1.Особливості природовикористання в сільському, лісовому та рекреаційному господарстві. 2.Особливості природовикористання в галузях видобувної промисловості (гірничо-рудна, гірничо-будівельна, гірничо-хімічна, нафто-газова). 3.Особливості природовикористання в енергетиці. 4.Особливості природовикористання в хімічній промисловості та металургії. 5.Особливості природовикористання в машинобудуванні. 6.Сучасна система енерговиробничих циклів. 7.Природно-ресурсні цикли виробництва.*

Тема №5

План: *1.Особливості походження та загальна характеристика мінеральних ресурсів України. 2.Характеристика окремих видів мінеральних ресурсів України (паливні ресурси). 3.Характеристика окремих видів мінеральних ресурсів України (рудні ресурси). 4.Характеристика окремих видів мінеральних ресурсів України (нерудні*

ресурси). 5.Проблеми забезпеченості і раціонального використання мінеральних ресурсів.

Тема №6

План: 1.Водні ресурси. 2.Лісові ресурси. 3.Земельні ресурси. 4.Кліматичні ресурси. 5.Рекреаційні ресурси.

Тема №7

План: 1.Особливості сучасного світового ресурсоспоживання. 2.Мінеральні ресурси світу.3.Земельні ресурси світу. 4.Водні ресурси Світу. 5.Лісові ресурси світу. 6.Біологічні ресурси та ресурси Світового океану. 7.Кліматичні та рекреаційні ресурси.

Тема №8

План: 1. Природоємність виробництва. 2.Поняття про збалансоване природокористування. 3.Пріоритетні напрями використання природних ресурсів;

